

MŁODOŚĆ HISTORII

Rekonstrukcja historyczna na Kujawach i Pomorzu
jako pasja i przedmiot badań naukowych

Zbiór studiów pod redakcją Adama Koseckiego

MŁODOŚĆ HISTORII

Rekonstrukcja historyczna na Kujawach i Pomorzu
jako pasja i przedmiot badań naukowych

Zbiór studiów pod redakcją Adama Koseckiego

Toruń 2013

Spis treści

Wstęp	7
Andrzej Klonder Jedzenie w dawnej Polsce. Rzeczywistość a próby rekonstrukcji smaku	9
Marta Młodawska Zwyczaje żywieniowe Słowian we wczesnym średniowieczu z perspektywy archeologii eksperymentalnej	15
Patrycja Piłat Rola rekonstrukcji historycznej w promocji zamku w Radzynie Chełmińskim ...	31
Jacek Woźny Poligon Borne Sulinowo w tradycji historycznej i militarnej turystyce kulturowej	57
Michał Pawlak Historia współczesnego ruchu rycerskiego w Bydgoszczy	71
Krzysztof Kozłowski XVII-wieczna Rzeczpospolita szlachecka w działalności rekonstruktorskiej na Kujawach i Pomorzu	83
Anna Siudzińska Potencjal i problemy wykorzystania koni w polskiej rekonstrukcji historycznej ..	97
Dariusz Chyła, Małgorzata Monika Urbanowska-Chyła Wspólna droga – uniwersytet i rekonstrukcja historyczna. Szanse i zagrożenia. Zarys problematyki	109
Adam Kosecki Odtwórstwo historyczne jako innowacyjna metoda przekazywania wiedzy historycznej na podstawie badań przeprowadzonych wśród nauczycieli historii bydgoskich gimnazjów i szkół ponadgimnazjalnych	121

Bartłomiej Bromberek

Prawne aspekty korzystania z broni palnej w odtwórstwie historycznym 137

Robert Grochowski

Rys historyczny i motywy powstania filmu dokumentalnego „Tryszczyn 1939” . . 145

Patrycja Pilat

Rola rekonstrukcji historycznej w promocji zamku w Radzynie Chełmińskim

ZAMEK w Radzynie Chełmińskim jest interesującym obiektem architektury średniowiecznej. Stanowi wzorcowy przykład krzyżackiej budowli obronnej. Wybudowany na przełomie XIII i XIV wieku¹, zaliczany jest do jednych z największych krzyżackich budowli tego typu na terenie kraju. Zamek wzniesiono na planie prawie idealnego kwadratu o bokach 52,8 x 52,1 metra². Usytuowany został na wzniesieniu między dwoma jeziorami, które obecnie są wyschnięte³.

Fot. 1. Widok zamku od zachodu

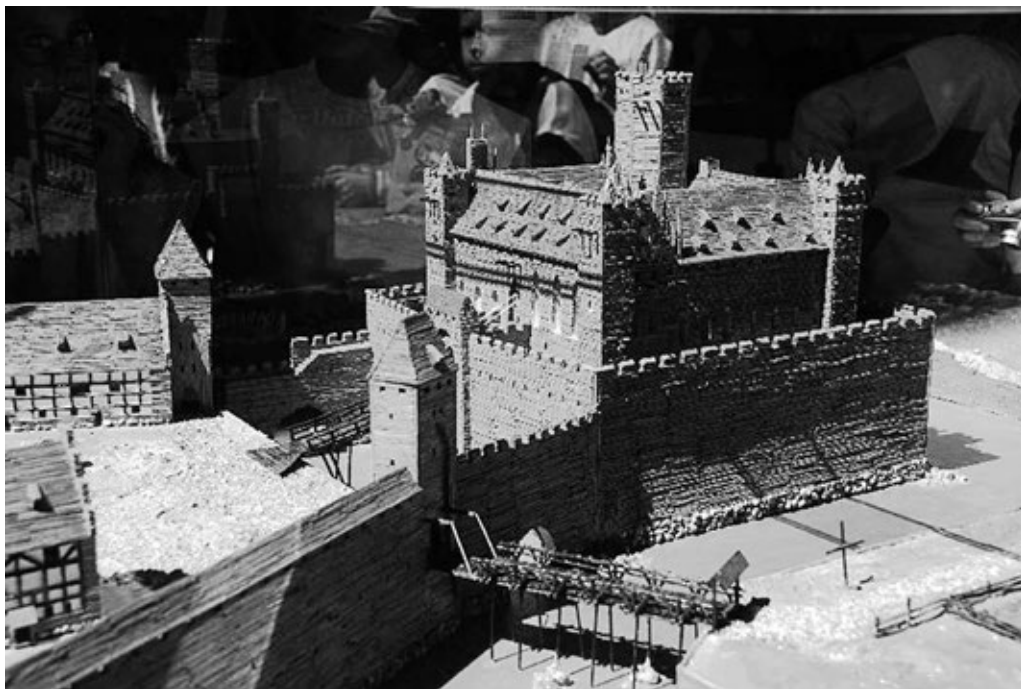
¹ L. Kajzer, S. Kołodziejcki, J. Salm, *Leksykon zamków w Polsce*, Warszawa 2001, s. 417.

² M. Haftka, *Zamki krzyżackie w Polsce: szkice z dziejów*, Malbork 1999, s. 265.

³ L. Kajzer, S. Kołodziejcki, J. Salm, op. cit., s. 417.

W latach swojej świetności warownia posiadała cztery wieże umieszczone na rogach, w środku zaś stała piąta tzw. stołp, czyli ostatni punkt obrony. Budowla była świadkiem wielu toczonych wokół bitew: najazdów Łokietka⁴, Władysława Jagiełły⁵ oraz wojny trzynastoletniej⁶. Jednak największym zniszczeniem uległ w pierwszej połowie XVII wieku, gdy w 1628 roku został poważnie zniszczony przez wojska szwedzkie⁷.

W wyniku czego zaczął popadać w ruinę, świadczą o tym zapiski lustracyjne na jego temat z 1664 roku: „*Fundowania jest krzyżackiego, wewnątrz od nieprzyjaciela po wielkiej części zrujnowany, jednak przez pp. Dzierżawców przy pierwszej bramie wjazdu kilka izdeb naprawione i browarem drewniany postawiony. Stajnie przy murze pobudowane, ale naprawy potrzebują. W drugim dziedzińcu przez fosę połowa pokojów funditus zrujnowana, a w drugiej połowicy kilka izdeb i kaplica zostaje, jednak naprawy potrzebują*”⁸. Ze względu na wysoki stan zdewastowania zamek opuszczono ostatecznie około 1763 roku⁹.

Fot. 2. Makieta zamku wykonana z zapalek przez Jacka Piłata

⁴ M. Haftka, op. cit., s. 267-268.

⁵ Ibidem.

⁶ A. Bujak, *Zamki i warownie w Polsce*, Warszawa 1998, s. 114.

⁷ A. Pabian, W. Rozynkowski, *Zamki krzyżackie na ziemi chełmińskiej*, Toruń 1997, s. 89.

⁸ Cyt. za M. Haftka, op. cit., s. 270.

⁹ J. Rajchman, *Zamki państwa krzyżackiego*, Warszawa 1999, s. 112.

Mimo tego do dnia dzisiejszego warownia zachwyca swym wyglądem. Na pierwszy rzut oka widoczne są dla turysty wysokie ściany skrzydła południowego zamku z dwiema narożnymi wieżami. Kiedy jednak turysta przekracza oryginalny XIV-wieczny, granitowy portal i wkracza do szyi bramnej, odsłaniają się przed nim mniejsze i większe sale zamkowe oraz wszelkie perełki architektoniczne. Zamek posiada niepowtarzalny klimat o każdej porze dnia i roku.

Fot. 3. Północne skrzydło zamku

Ta średniowieczna budowla z oryginalnymi sklepieniami, słupkami, kapitelami, portalami, filarami przyciąga przede wszystkim pasjonatów, znawców architektury czy ludzi zafascynowanych historią Zakonu Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie. Żeby przyciągnąć większą grupę ludzi, całe rodziny, młodzież, dzieci, powstaje potrzeba ożywienia owych murów. A cóż może być bardziej trafnego od powabnych niewiast przechadzających się po krążgankach i walecznych, mężnych rycerzy zakutych w zbroje, ścierających się w pojedynkach oczywiście dla ćwiczeń nie dla pustej sławy?

Fot. 4. Szyja bramna

Fot. 5. Piwnica zamkowa

Fot. 6. Dwóch zbrojnych rycerzy Bractwa

Fot. 7. Przedstawiciele Bractwa Rycerskiego Zamku Radzyńskiego

Bractwo Rycerskie Zamku Radzyńskiego, które działa na zamku w Radzynie Chelmińskim od 2001 roku, nie powstało z potrzeby promowania tego obiektu. Stowarzyszenie zrzesza pasjonatów, którzy od samego początku istnienia grupy, skupiają się na kultywowaniu tradycji rycerskich oraz popularyzowaniu wiedzy z zakresu historii i kultury średniowiecza. Z tą działalnością bractwo idealnie wpisuje się promocję zamku i odgrywa w tym bardzo istotną rolę¹⁰.

Działalność bractwa przyczyniająca się do promocji zamku to w głównej mierze organizacja turniejów rycerskich. Duże turnieje odbywają się na przedzamczu już od kilkunastu lat. Zjeżdżają wówczas do Radzyna Chelmińskiego bractwa rycerskie po to by stawać ze sobą w szranki, brać udział w turniejach łuczniczych, kusznicych i w każdy inny możliwy sposób prezentować swoje umiejętności ku ucieście społeczności lokalnej i turystów, którzy na tego typu wydarzenia przybywają bardzo licznie. Jednak główną atrakcją turniejów jest wieczorna inscenizacja historyczna przedstawiająca oblężenie i zdobycie zamku przez wojska króla Władysława Jagiełły. Jeden z największych turniejów odbył się w październiku 2011 roku z okazji 10-lecia działalności Bractwa Rycerskiego Zamku Radzyńskiego¹¹. Dodatkowo podczas trwania turniejów wewnątrz murów zamkowych w kaplicy odbywają się msze z ceremonią pasowania na rycerza¹².

¹⁰ Fotorelacje z działalności bractwa dostępne są na: www.facebook.pl/bractworycerskie.zamkuradzyńskiego (dostęp dnia 18.06.2013 r.), www.facebook.pl/zamek.radzyn (dostęp dnia 18.06.2013 r.)

¹¹ www.youtube.com/watch?v=fUEM0Jcq2wk (dostęp dnia 18.06.2013 r.), www.youtube.com/watch?v=C5UB34sEmno (dostęp dnia 18.06.2013 r.), www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/gallery?Site=PO-&Date=20111001&Category=galeria&ArtNo=582006431&Ref=PH&Params=Itemnr%3D1 (dostęp dnia 18.06.2013 r.), www.youtube.com/watch?feature=player_embedded&v=tr28EaQi_pM#at=80 (dostęp dnia 18.06.2013 r.), www.egrudziadz.pl/Region-Kujawski/Aktualnosci-województwa/Radzyn-Chelminski-turniej-rycerski (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

¹² www.kazimierztrybulski.bloog.pl/id,332064446,title,Pasowanie-na-rycerza-w-RadzynieChelminskim,index.html?fb_action_ids=360596037359929&fb_action_types=og.likes&fb_source=aggregation&fb_aggregation_id=288381481237582&smoybbtticaid=610d3d&ticaid=610d3d (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

Fot. 8. Turniej bojowy

Fot. 9. Punkt kulminacyjny turnieju rycerskiego – inscenizacja historyczna

Fot. 10. Punkt kulminacyjny turnieju rycerskiego – inscenizacja historyczna

Fot. 11. Pasowanie na rycerza, podczas mszy w kaplicy zamkowej Pawła Smolińskiego herbu Nieczuja

Fot. 12. Uczta rycerska w zamkowych piwnicach

Drugim istotnym elementem działalności bractwa jest organizacja festynów, pikników i jarmarków. Są to wydarzenia nawiązujące do historii i odbywające się wewnątrz zamku. W przeciwieństwie do dużych turniejów na przedzamczu, tutaj istnieje możliwość bardziej indywidualnego podejścia do każdego turysty. Programy przebiegu tych eventów są tak opracowane, że zarówno dzieci jak i dorośli mogą poczuć się jak w wiekach średnich: można przymierzyć zbroję, średnio-wieczny strój, itp.

Fot. 13. Przymierzanie helmu rycerskiego

Fot. 14. Przymierzanie zbroi rycerskiej

Fot. 15. Przymierzanie uzbrojenia rycerskiego

Fot. 16. Indywidualne podejście odtwórców historycznych

Fot. 17. Rycerskie zabawy

Odtwórcy historii umożliwiają robienie sobie pamiątkowych zdjęć zarówno z najmłodszymi jak i z dorosłymi już turystami. W celu przyciągnięcia większej ilości osób odwiedzających zamek, poza wspomnianym już przymierzaniem zbroi, zapewniany jest szereg innych atrakcji. Wszelakie pokazy walk a także pokazy tańca średniowiecznego połączone z nauką¹³. Przeprowadzane są warsztaty kaligrafii, przez co można poczuć się jak średniowieczny skryba. Od najmłodszych lat można spróbować swoich sił we władaniu mieczem czy zmierzyć się w grze w warcaby, gdzie pionki przedstawiają dwa oddziały zbrojne, które spotkały się na polach grunwaldzkich. Poza tym można nauczyć się strzelać z łuku czy wyrabiać średniowieczną cegłę z gliny¹⁴.

Fot. 18. Pokaz walki rycerskiej

¹³ www.youtube.com/watch?v=dfxRnf8XMLo (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

¹⁴ www.picasaweb.google.com/wieczno/FestynPromocyjnyMiastaIGminyRadzynCheMinski (dostęp dnia 18.06.2013 r.), www.pomorska.pl/apps/pbcs.dll/tngallery?Site=PO&Date=20100707&Category=galeria&ArtNo=843833488&Ref=PH (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

Fot. 19. Pokaz tańca średniowiecznego

Fot. 20. Nauka tańca średniowiecznego

Fot. 21. Warsztaty kaligrafii

Fot. 22. Gra w warcaby

Niebagatelne znaczenie w promocji zamku odgrywają organizowane inscenizacje tematyczne. Poza dużymi turniejami i mniejszymi festynami, przygotowywane są również w murach warowni w Radzynie Chełmińskim typowe inscenizacje tematyczne. Najczęściej związane z dawnymi czasem zapomnianymi już, obrzędami takimi jak Jare Gody (dzisiejszy Pierwszy Dzień Wiosny) czy Noc Kupały (dzisiejsza Noc świętojańska). Członkowie stowarzyszenia inicjują odpowiednie ceremonie z oprawą i opisem historycznym, na które przybywają licznie turyści.

Fot. 23. Rozpalanie ogniska świętojańskiego

Fot. 24. Przygotowania do wróżb świętojańskich

Fot. 25. Jare Gody

Fot. 26. Składanie darów w ogień podczas jarych godów

Zamek w Radzynie Chełmińskim posiada rozbudowaną ofertę tematyczną z zakresu historii przeznaczoną dla szkół. Dziecko, które spędziło czas na poznawaniu historii w ciekawszy sposób wewnątrz zamku wraca po pewnym czasie ponownie do niego już z całą swoją rodziną. Ogromne znaczenie w organizowaniu tego typu wycieczek ma indywidualne podejście i autentyczność. Młodzi ludzie przyjeżdżający do Radzyna, od samego początku wycieczki przenoszą się w odległe czasy średniowiecza. Wsłuchują się w słowa przewodnika przybliżającego im dzieje zamku a także mają możliwość w namacalny sposób przekonać się, czym zajmował się człowiek żyjący 600 lat temu.

Fot. 27. Zajęcia dla szkół

Fot. 28. Zajęcia dla szkół – zapoznanie z historią i architekturą średniowiecznych budowli obronnych

Fot. 29. Zajęcia dla szkół – nauka strzelania z łuku

Fot. 30. Zajęcia dla szkół – zwiedzanie sali tortur

Jedna z sal zamkowych, w której niegdyś znajdował się mechanizm do podnoszenia brony bramnej, stanowi obecnie siedzibę bractwa. Członkowie stowarzyszenia własnymi siłami i środkami finansowymi dokonali w niej remontu czyniąc z niej mini-muzeum, idealne miejsce do przeprowadzania żywych lekcji historii.

Fot. 31. Siedziba Bractwa Rycerskiego Zamku Radzyńskiego

W związku z tym, że grupa rekonstrukcji historycznej działająca w Radzynie Chełmińskim odgrywa tak istotną rolę w promocji zamku, postanowiono wykorzystać wizerunek bractwa w materiałach promocyjnych. Poza umieszczaniem zdjęć stowarzyszenia na stronach internetowych reklamujących zamek¹⁵, znalazły się one również na pamiątkowych widokówkach, folderach i naklejkach.

Fot. 32. Przykładowy folder reklamujący zamek w Radzynie

¹⁵ www.zamczycho.pl/ (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

Fot. 33. Przykładowa widokówka zawierająca wizerunek członków bractwa

Bractwo Rycerskie Zamku Radzyńskiego od 5 lat współorganizuje razem ze szkołą w Radzynie Chełmińskim i harcerzami *Rajd Śladami Pana Samochodzika i Templariuszy*¹⁶. Współpraca polega na przygotowywaniu zadań dla uczestników rajdu jak i na przeprowadzeniu uatrakcyjniających pokazów¹⁷. Poza aspektem rycerskim do promocji wykorzystuje się fakt, iż w 1973 roku dwa pierwsze odcinki filmu zostały nagrane na zamku¹⁸. Jest to film przygodowy, w którym główne role zagraли Ewa Szykulska i Stanisław Mikulski. W 2012 roku, na piątym, jubileuszowym rajdzie, zamek miał zaszczyt ponownie gościć wspomnianych aktorów¹⁹. W piwnicach zamkowych znajduje się wystawa tematyczna poświęcona temu serialowi.

¹⁶ www.lidzbark.zhp.pl/rajd_radzyn.html (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

¹⁷ www.powiatgrudziadzki.pl/redir,113?wiecej=1598 (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

¹⁸ Film oparty o książkę: Z. Nienacki, *Pan Samochodzik i ... Templariusze*, Olsztyn 1993.

¹⁹ www.mmgrudziadz.pl/fotogaleria/zdjecia-z-v-rajdu-harcerskiego-sladami-pana-samochodzika-templariuszy (dostęp dnia 18.06.2013 r.), www.powiatgrudziadzki.pl/redir,index?wiecej=1892&wiecej_ne_ws=1 (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

Fot. 34. Zadania do zrealizowania przez uczestników rajdu, przygotowane przez bractwo rycerskie

Fot. 35. Zdjęcie z odtwórcą głównej roli panem Stanisławem Mikulskim

Fot. 36. Zdjęcie z odtwórczynią głównej roli panią Ewą Szykulską

Fot. 37. Harcerskie ognisko

Fot. 38. Autor Ballady o Rycerzu Krzyża, Kazimierz Trybulski, podczas promocji książki na zamku w Radzynie

Bractwo Rycerskie Zamku Radzyńskiego poprzez swoją działalność przyczyniło się do powstania powieści historycznej, której akcja rozgrywa się właśnie na zamku w Radzynie Chełmińskim²⁰. Nic więc dziwnego, że i promocja owej książki odbyła się w murach warowni. Autor książki Kazimierz Trybalski tymi słowami uzasadnia wybór miejsca osadzenia fabuły w swojej publikacji: *„Najwyższy czas, żebym opowiedział Wam o ludziach, którzy kilka lat temu zainspirowali mnie do zainteresowania się dziejami i życiem Zakonu Krzyżackiego, czyli pośrednio stoją u podstaw mojej działalności pisarskiej. Pisać zacząłem przecież dlatego, że zafascynowany tym, czego dowiedziałem się o Zakonie, postanowiłem wiedzę tą podzielić się z jak największą grupą ludzi i napisałem „Balladę o rycerzu Krzyża”. Akcję powieści umieściłem na zamku w Radzynie Chełmińskim, czyli tam, gdzie członkowie Bractwa Rycerskiego zarazili mnie swoją pasją”*²¹.

Różnorodność działań promocyjnych odnoszących się do zamku w Radzynie Chełmińskim sprawia, że warownia nie uległa do tej pory zapomnieniu. Poprzez działalność lokalnej grupy rekonstrukcji historycznej mury zamkowe ożywają ponownie. Turyści zyskują możliwość poznania dziejów zamku i przyjrzenia się bliżej sylwetce człowieka epoki średniowiecza. Poprzez tego typu inicjatywy relikty minionych epok stanowią doskonały sposób na poznawanie historii z ciekawszej i mniej znanej strony.

Wszystkie zamieszczone w powyższym artykule zdjęcia pochodzą ze zbiorów Bractwa Rycerskiego Zamku Radzyńskiego.

²⁰ K. Trybalski, *Ballada o rycerzu Krzyża*, Inowrocław 2011.

²¹ www.kazimierztrybalski.bloog.pl/id,330648524,title,Bractwo-Rycerskie-Zamku-Radzynskiego,index.html?smoybb_tticaid=610d3c (dostęp dnia 18.06.2013 r.).

...poprzez zaangażowanie rekonstruktorów w różnego typu wydarzenia odtwórcze społeczeństwo zyskuje możliwość poznawania historii z zupełnie innej perspektywy. „Poczuć historię”, „dotknąć historii” to określenia najlepiej opisujące odtwórstwo historyczne, którego ramy czasowe rozciągają się obecnie od starożytności po konflikty zbrojne z pierwszej dekady XXI wieku. Pasja stanowiąca główną siłę napędową rekonstruktorów wyzwala w nich coraz to nowe impulsy zmierzające do ukazywania tego, co do tej pory można było poznać tylko i wyłącznie poprzez studiowanie literatury historycznej...

(Fragment wstępu Adama Koseckiego)

...zebrane w zbiorze „Młodość historii...” artykuły stanowią wartościowy materiał naukowy, posiadający także walory edukacyjne i odpowiadający na zainteresowania społeczne...

(Z recenzji dra hab. Tomasza Nowakowskiego)

...autorami artykułów są zarówno osoby o ugruntowanej pozycji naukowej, jak również badacze początkujący, choć z tematyką dobrze obeznani poprzez wieloletni osobisty udział w różnych przedsięwzięciach rekonstruktorskich. Ten konglomerat doświadczenia i młodości przyniósł ciekawy efekt...

(Z recenzji dra hab. Jacka Maciejewskiego)

ISBN 978-83-937545-3-3

Publikacja bezpłatna

**Wersja elektroniczna publikacji znajduje się na stronie:
Kujawsko-Pomorskiej Biblioteki Cyfrowej www.kpbc.umk.pl**

**EDUKACJA
REGIONALNA**
WOJEWÓDZTWA
KUJAWSKO-POMORSKIEGO

Klub Odkrywców Historii Regionu
www.kohr.kujawsko-pomorskie.pl
e-mail: kohr@kujawsko-pomorskie.pl

PROGRAM REGIONALNY
NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI

WOJEWÓDZTWO
KUJAWSKO-POMORSKIE

UNIA EUROPEJSKA
EUROPEJSKI FUNDUSZ
ROZWOJU REGIONALNEGO

Mój region w Europie